

የዜማ ቃል ትምህርት ።

ምዕራፍ ፩ ።

ዜማ በጠቅላላው ።

ዜማ ማለት በጠቅላላ አነጋገር ጩኸት፣ ድምፅ ማሰማት ማለት ነው፤ ከዚህ ላይ ግን ዜማ ባልን ጊዜ የምስጋና መዝሙር የደስታ ድምፅ ማለት ይሆናል፤

ይኸውም ዘመረ አመሰገን፣ አዜመ ካለው ቃል ጋር ይመሳሰላልና። የሆነው ሆኖ ዜማ ማለት ለምስጋና ብቻ ሳይሆን የልቅሶ፣ የቀረርቶ፣ የሽልላ፣ የፋኩራ፣ የጎዘን፣ የደስታ ይኸን የመሰለውን ስሜት ሁሉ መግለጫ የሆነው ድምፅ ነው፤

ለቤተ ክርስቲያን ማገልገያ ለእግዚአብሔር ምስጋና ማቅረቢያ የሆነው ይኸ ጩኸት አንድም ድምፅ ዜማ ይባላል።

የዚህም የቤተ ክርስቲያን ዜማ ደራሲው ቅዱስ ያሬድ የተባለ የኢትዮጵያ ሊቅ እንደሆነ የታወቀ ነው።

እርሱም መጀመሪያ ዜማውን በአርያም ጀምሮ እንደነበር ራሱ ሲመሰክር «ቀዳሚ ዜማ ተሰምዐ በሰማይ» እያለ ይሄድ ነበር፤ በአሁኑ ጊዜ ግን የዜማው ትምህርት ሲጀመር በሰላም ለኪ አንድም በውዳሴ ማርያም ነው፤

ይኸም ለውጥ ከመቼ ጀምሮ እንደሆነ ለምን እንደተለወጠ አይታወቅም፤ ይሁን እንጂ ከዚህ ጀምሮ ያለው የዜማ ትምህርት ሁሉ የቃል ትምህርት ይባላል። የዚህም የአርያም ዜማ አደራረስ በዓራራይና በግዕዝ ሲሆን ሰላም ለኪ ብሎ የመጀመሪያው ዜማ ግን ከሰኞ እስከ ቅዳሜ ያለው የውዳሴ ማርያም ዜማ ዓራራይ ብቻ ነው፤ ሰላም ለኪ ግን ግዕዝም ዕዝልም ይሆናል፤ ለምሳሌ የሰንበት ቀን ውዳሴ ማርያም ዜማ ዕዝል ይሆናል፤ ከዚህ ከውዳሴ ማርያም በላይ ያለው ትምህርት ለምሳሌ የመወድስ የምዕራፍ ዜማ ሁሉ የቃል ትምህርት ሲባል የዜማው ዓይነት ግን በ፫ቱም ዓይነት ዜማዎች ይደርሳል፤ ማለት ግዕዝም ዕዝልም ዓራራይም ይሆናል፤ ቅዱም ተከተሉ ግን የሚከተለው ነው።

፩ኛ የውዳሴ ማርያም ዜማ ።

የዜማ ቃል ትምህርት መጀመሪያው ውዳሴ ማርያም ነው፤ ይኸን ትምህርት ጀማሪዎች ሁሉ እርሱን በትጋት ካጠኑ በኋላ ወደሌላ ይተላለፋሉ። ውዳሴ ማርያምን በንባብ ከሚማሩትና ለጸሎት ከሚደግሙት ሌላ ሀ/ በማስታኮት ጸሎት ጊዜ በዜማ ያደርሳሉ።

ለ/ የዓመት በዓል በተከበረበት አደራረስም በደረሰ ጊዜ እንደ አንድ የቤተ ክርስቲያን አገልግሎት ተቁጥሮ በዜማ ይደርሳል።

የዚህም ዜማ ደራሲ እንደሌላው ሁሉ ቅዱስ ያሬድ ሲሆን ንባቡን የደረሰው ግን ቅዱስ ኤፍሬም ሶርያዊ እንደሆነ የታወቀ ነው።

፪ኛ መስተጋብእ ።

መስተጋብእም ማለት እስትጉቡእ (ሰብስብ) የተከማቸ ማለት ነው፤ ይኸውም ከዳዊት መዝሙር ከ፩፻፶ው ውስጥ ከየዕለቱ ለጸሎትና ለዝግሬ ተሰማሚ የሆነው እየተውጣጣ ለመዝሙር ተሰማሚ የሆነው የተቀመረ ነው። የዚህም ዜማ ደራሲ ያው የታወቀው ታላቅ ሊቅ ቅዱስ ያሬድ ሲሆን እርሱም መስተጋብእን ሲጀምር «ወለቡ ጽራጎየ» ጩኸቱን ልብ አድርግ ብሎ ይጀምራል።

ይኸንም ሁለተኛ የዜማ ትምህርት አድርገው ሊቃውንት ያስተምሩታል፤ ተማሪዎችም በዚህ መልክ ይማሩታል፤ ለአገልግሎትም ጊዜ ሲሆን በዓቢይ ጾም ሁልጊዜ ከሰኞ እስከ ቀዳሚት ድረስ በጧት ይዘመራል፤ የቀድሞ አባቶች ግን የቅድስት ማርያምን ክብር ለመግለጥ ሲሉ በፍልስታ ጾምም ይዘምሩት ነበር ይባላል።

ይኸም ዜማ ከሰኞ እስከ ቀዳሚ በየዕለቱ የተለየ የተወሰነም መዝሙር ስላለው የዕለቱ እየተለየ በየጊዜው ይዘመራል። ዜማውም በግዕዝና በዕዝል ብቻ ይወሰናል፤ ነገር ግን ከሐሙስ አንድ፤ ከቀዳሚም አንድ ብቻ ዓራራይ ዜማ ይገኝበታል፤ ይኸውም ከሐሙስ ውስጥ የሚገኘው «አንተስ እግዚአ ለዓለም ትነበር ወዝክርክኒ ለትውልደ ትውልድ» የሚለው ሲሆን ከቀዳሚ ደግሞ «መንግሥት ከሰ መንግሥት ዘለቡሉ ዓለም ወምኩናኒከኒ ለትውልደ ትውልድ» የሚል ነው።

የመስተጋብእ ዜማ በመላ ከዳዊት መዝሙር የተውጣጣ ነው ብለናል፤ ነገር ግን አንድ ብቻ በመስተጋብእ መጨረሻ ላይ የሚገኝ ልዩ ድርሰት አለ፤ እርሱም ዳዊትን የማይነካ ሲሆን የሚከተለው ነው፤ «አድገኝ ሕዝቦ በኃይለ መስቀሉ እስመ ብርሃን ሠረቀ» የሚል ነው።

መስተጋብእ የተባለው የቃል ትምህርት ድምሩ ፩፻፹ ሲሆን በጠቅላላው የሚሰጠው አገላለጥ የአምላክን ምስጋና ለማቅረብ የሚደረስ መሆኑን ነው፤ ብዙ ጊዜም የሚነገረው የዳዊት ቃል ብቻ ነው።

መስተጋብእ የሚባሉበት ቀኖችና የዜማው ዓይነት የሚከተለው ነው።

ቀኖች	የዕዝል ቁጥር	የግዕዝ ቁጥር
ሰኞ	፲፩	፳፬
ማክሰኞ	፲፩	፲፰
ረቡዕ	፲፩	፲፬
ሐሙስ	፲፩	፲፮
ዓርብ	፲፪	፲፭
ቀዳሚ	፲፩	፳

፫ኛ አርባዕት ።

አርባዕት ማለት አራት፤ አራተኛ ማለት ነው። ምክንያቱም በዳዊት መዝሙር በአራተኛው መሥመር ውስጥ እየገባ የሚዘመር ቅዱስ ያሬድ የደረሰው መዝሙርና ጸሎት ነው። ይኸውም «ቃልየ አጽምአ እግዚአብሔር ጽራገየ ወአ ጽምአኒ ቃለ ስእለትየ ፤ ንጉሥየኒ ወአምላኪየኒ» ብሎ አራቱን ቍጥሮች አንድም ፬ቱን መሥመሮች ዘምሮ ከፈጸመ በኋላ አርባዕት የተባለው የቅዱስ ያሬድ ድርሰት ይገባል። ስለዚህ ስሙን አርባዕት ብለውታል ።

አርባዕት ሲጀመር፤ ቃልየ፤ ከመ ያፈቅር፤ ጉሥ፤ ዓቢይ፤ ተሠላላ፤ ብሎ ነው። እርሱም በግጥም መልክ የተቀመረ ነው። ለምሳሌ «ኮከብ መርሆሙ፤ ቤተ ልሔም አብጽሆሙ፤ ወቆመ መልዕልቴሆሙ፤ ወዜነዎሙ፤ ዓቢየ ዜና ዘይከውን ሎሙ ነገሮሙ» የሚል ነው።

እንዲሁም በስድ ንባብ የሆነ ይገኛል። ይኸውም ምሳሌ አለው። አራት መዝሙር መሆኑ የ፬ቱ ኪሩቤል ምሳሌ ነው። በዳዊት መዝሙር እየገባ መባሉ ደግሞ ጌታ በዳዊት መዝሙርና ቃል ምስጋና ይገባል ለማለት ነው። የአርባዕትም እንዲሁ የተለየ ዜማ ግዕዝ ዕዝል ዓራራይ አለው። እንዲሁም የሚዘመርበት የተለየ ዕለት የተለየም በዓል አለው። አርባዕት የተባለው ድርሰት ሲጀመር በዳዊት መዝሙር ይጀምሮ እንጅ በኋላ የቅዱስ ያሬድ ድርሰት ይቀጥላል። እርሱም በግጥም መልክ የተዘጋጀ ነው። ስሙና ቍጥሩ ግን እንደሚከተለው ነው።

የአርባዕት ስምና ቍጥር ።

የሰኞ ፤

- ፩ኛ/ አጥመቀ
- ፪ኛ/ ኮከብ መርሆሙ
- ፫ኛ/ ዘረሰዮ
- ፬ኛ/ እስመ አንተ ባሕቲትከ ንጉሥ
- ፭ኛ/ አፍቅር ቢጸክ
- ፮ኛ/ ዓርገ ሐመረ

የማክሰኞ ፤

- ፩ኛ/ አምላክ አዳም
- ፪ኛ/ አንተሙ ወ-እቲ
- ፫ኛ/ ወይቤሎሙ የሐንስ ለሕዝብ
- ፬ኛ/ ሐጸበሙ እገሪሆሙ
- ፭ኛ/ ሀቡ ስብሐተ

የረቡዕ ፤

- ፩ኛ/ ተንሥኡ ንሑር
- ፪ኛ/ ኒቆዲሞስ አምጽኦ
- ፫ኛ/ ዘመጽኦ እምድኅረ
- ፬ኛ/ ብፁዕ አንተ ዮሐንስ
- ፭ኛ/ ዘመራህከሙ ለሕዝብክ
- ፮ኛ/ ኃያላን ስብእ

የሐሙስ ፤

- ፩ኛ/ ዛቲ ዕለት
- ፪ኛ/ ሰንበት አሜሃ
- ፫ኛ/ ወይሁፁ ሎቲ መሥዋዕተ ስብሐት
- ፬ኛ/ ንልበስ ወልታ ዘብርሃን
- ፭ኛ/ ዘይገለብቦ ለሰማይ በደመና
- ፮ኛ/ ናሁ ሠናይ

የዓርብ ፤

- ፩ኛ/ አብርህ ለነ
- ፪ኛ/ በከመ ይቤ
- ፫ኛ/ ለክ ስብሐት
- ፬ኛ/ ዘበዳዊት ተነበየ
- ፭ኛ/ ናሁ ብርሃናተ

የቀዳሚ ፤

- ፩ኛ/ ብርሃን ዘይወጽኦ
- ፪ኛ/ ሠርዓ ሰንበተ
- ፫ኛ/ አፃብኢሁ ፍሑቃት
- ፬ኛ/ ዘጌሠ ኃቤሃ
- ፭ኛ/ ለቤተ ክርስቲያን የሚለው ነው ።

የአርባዕት ጠቅላላ ድምሩ ፴፫ ይሆናል ። ነገር ግን ትርፍ የተባሉትን ሰባቱን የጨመርን እንደሆን ፵ ይሆናሉ ፤ ትርፍም የሚባሉት የሚከተሉት ናቸው ።

የአርባዕት ትርፍ ።

ሐጸበሙ አገሪሆሙ ፤ ተፈሥሐ ጽዮን ፤ ቅኔ ደብተራ ፤ አእትት እከየ ፤ ጸርጎ ኢሳይያስ ፤ ዓራራተ ነበረት ታቦት ፤ በመስቀልክ አብራኸ ለነ ፤ እነዚህ ፯ቱ ትርፍ ናቸው ።

አርባዕት የሚደረሰበት ጊዜ ወይም የሚባልበት ቦታ መወድስ በደረሰ በት ጊዜ በየሳምንቱ እሑድ ነው።

፩ኛ አርያም ።

አርያም ማለት ልዑል አንድም ከፍተኛ ማለት ነው፤ ነገር ግን ከዚህ በላይ በአርያም የተሰማ ድርሰት ስለሆነ አርያም ተብሏል። ምክንያቱም ቅዱስ ያሬድ በተመስጦ ጽርጎ አርያም ወጥቶ መላእክት ቅዱስ፣ ቅዱስ፣ ቅዱስ፣ እያሉ ሲያ መሰግኑ ሰምቶ ድርሰቱን በአርያም ጀምሯል ስለሚባል አርያም ተብሏል ይባላል። እርሱም «ቀዳሚ ዜማ አንድም ቀዳሚሃ ለጽዮን ሰማየ ሣረረ» የሚል ነው፤ እንዲሁም ከመላእክት ሰምቶ ስለአመጣው በአርያም የተገኘ ዜማ ለማለት ስሙን አርያም ብለውታል።

ይኸውም ሃሌ ሉያ ለአብ፤ ሃሌ ሉያ ለወልድ፤ ሃሌ ሉያ ለመንፈስ ቅዱስ ብሎ የግጥም መልክ ባለው አርያም በተባለው ይጀምራል፤ ምሥጢሩም ቅድመ ዓለም ለነበሩ ዓለምን አሳልፈው ለሚኖሩ ሥላሴ ምስጋና ይገባል የሚል ነው።

ይኸ አርያም የተባለው ድርሰት ከፍ ያለ የግጥም ሞያን የሚያሳይ ነው፤ ለምሳሌ «ኃላፊ ንብረት፤ ከመ ጽላሎት፤ ወከመ ልብስ ጎስት፤ የምኬ ሰብእ ወጌ ስመ መሬት» ይላል። እንዲሁም በስድ ንባብ ደግሞ ይገኛል፤ ለምሳሌ «በዕን ንቁ ሰንገር ትትሐነፅ ወበመረግድ፤ ሃሌ ሉያ ለአብ፤ ሐፀር የዐውዳ ትበርህ እም ከዋክብት፤ ሃሌ ሉያ ለወልድ፤ ሃሌ ሉያ ወለመንፈስ ቅዱስ ጽዮን ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ደብተራ ፍጽምት» ሲል ይገኛል።

አርያም በዕለት የተለየ ግዕዝ ዕዝል ዓራራይ ዜማ ያለው ጸሎት ሲሆን የሚባልበት ጊዜ ደግሞ በጾም ጊዜ በጾመ ድገው እየገባ ነው፤ በተለይም በክብረ በዓል ክሥተት አርያም ሲደረስ ይዘመራል።

የአርያም ስምና ቀኒጥር ።

የሰኞ ፤

- ፩ኛ/ ቀዳሚ ዜማ
- ፪ኛ/ ይገብሩ በዓለ
- ፫ኛ/ ቃለ ግዋዲ
- ፬ኛ/ አክሊለ ሰማዕት
- ፭ኛ/ ተከሥተ አፋሁ
- ፮ኛ/ የሐንስ ስሙ

- ፯ኛ/ አጥመቆሙ የሐንሰ
- ፰ኛ/ ዴግንዋ ለፍኖተ ሕይወት
- ፱ኛ/ እስመ በትሕትና
- ፲ኛ/ እስመ ዋካ ይአቲ
- ፲፩ኛ/ ለቅድስት ቤተ ክርስቲያን
- ፲፪ኛ/ ኃላፊ ንብረት

የማክሰኞ ፤

- ፩ኛ/ ካህን ወነቢይ
- ፪ኛ/ ለዘገብርኤል
- ፫ኛ/ ተሰፍሐ ትፍሥሐት
- ፬ኛ/ ከመ ቀስተ ደመና
- ፭ኛ/ ግንዩ ለአምላክ አማልክት
- ፮ኛ/ ትጉሃን እለ ኢይነው-ሙ
- ፯ኛ/ ዘልዑል እምሰማያት
- ፰ኛ/ ይትዓየን መልአክ እግዚአብሔር
- ፱ኛ/ ረኪቦሙ ሕፃን

የረቡዕ ፤

- ፩ኛ/ ተበሃሉ በበይናቲሆሙ
- ፪ኛ/ ደቤ እስጢፋኖስ አንሰ ርኢኩ
- ፫ኛ/ ለዘዓርገ ውስተ ሰማያት
- ፬ኛ/ አዋልደ ንግሥት
- ፭ኛ/ አክሊሎሙ ለሰማዕት
- ፮ኛ/ ገኡ ተቀበሉ መርዓዌ
- ፯ኛ/ ወሰኑ ወሠርዑ ሃይማኖተ
- ፰ኛ/ ጽድቅ ውእቱ ስምክ
- ፱ኛ/ ዕዝራኒ ርእያ

የሐሙስ ፤

- ፩ኛ/ ፀወንነ ወኃይልነ
- ፪ኛ/ ይቤልዎ ሕዝብ ለየሐንሰ
- ፫ኛ/ አረጋዊ አንግሃ ገይሠ
- ፬ኛ/ መስቀልክ እግዚአ
- ፭ኛ/ በመስቀሉ አተባነ
- ፮ኛ/ ግንካኤል ብሂል
- ፯ኛ/ በመዳልው ደለወ ዓለመ

የዓርብ ፤

- ፩ኛ/ ለካህናት አሠርገዎሙ
- ፪ኛ/ ጸለዩ ዓዛርያ
- ፫ኛ/ ባረኮ ለሕፃን
- ፬ኛ/ ኃረዩ አሠርተ ወክልኤተ
- ፭ኛ/ ሕንጻሃ ወሱራራሃ አዳም
- ፮ኛ/ አዳም ወሠናይት
- ፯ኛ/ ሕንጻሃ ወሱራራሃ
- ፰ኛ/ ሥላሴ ዋሕድ
- ፱ኛ/ በእንቁ ሰንጠር

የቅዳሜ ፤

- ፩ኛ/ ንሴብሕ ወንዜምር
- ፪ኛ/ ከሠተ ለነ
- ፫ኛ/ ዋካ ወብርሃን
- ፬ኛ/ እምጽዮን ነበባ
- ፭ኛ/ ተዘክርኩ በሌሊት
- ፮ኛ/ መስቀል ሞዓ ፤ ሞት ተምዓ
- ፯ኛ/ ይምጸእ ብርሃን
- ፰ኛ/ ሐዋዝ ብርሃነ
- ፱ኛ/ ብርሃን ትእዛዝከ

የዓርያም ጠቅላላ ድምሩ ፶፯ ብቻ ነው ፤ ነገር ግን ፬ቱ ትርፍ ሲደመሩ ፳ ይሆናል።
 የአርያም ትርፍ የሚባሉትም የሚከተሉት ናቸው-

- የሐንሰኒ ሀሎ ፤
- ንዑ ንትፈጣሕ
- የሐንሰ እምክርሠ እሙ አእመረ
- ዓቢይ ዜማ ተሰምዐ በሰማይ
- እነዚህ ፬ቱ ትርፍ ናቸው ።

፯ኛ ሠለስት ።

ሠለስት ማለት ሦስት ሦስተኛ ማለት ነው ፤ ምክንያቱም በዳዊት መዝሙር በሦስተኛው መሥመፎ እየገባ የሚዘመር ስለሆነ ነው ፤ አንድም ፫ መዝሙሮች ብቻ የሚዘመሩለት ማለት ነው ።

ይኸውም «ሰምዐኒ እግዚአ ጸሎትየ፡ ወይብጻሕ ቅድሚክ ገዓርየ ፡ ወኢት ሚጥ ገጸክ እምኔየ» ፡ ብሎ ከዘመረ በኋላ የያሬድን ድርሰት እያስገባ የሚሄድ ነውና ።

ሠለስት ሁል ጊዜ ሲጀምር ስምዐን ብሎ ነው፤ ብዙ ሃሌታ አለው፤ ብዙውም በግጥም መልክ የሚዘመር ነው፤ ለምሳሌ «ተወልዶ ኢየሱስ በቤተ ልሔም ዘይ ሁዳ፤ አዋልዶ ጢሮስ አሜሃ ይሰግዳ፤ ሰብአ ሰገል አምጽኦ ሎቱ ጋዳ፤ ወይት ሐሠዖ አዋልዶ ይሁዳ» እንዲሁም እያለ ይሂዳል።

እንዲሁም በምዕራባውያን ግጥም መልክ የሚሂድ ይገኛል፤

ለምሳሌ መርዓዊ በጽሑ ተቀበሉ ----- ይላል። በስድ ንባብም ይገኛል ለምሳሌ ጽጌ አስተርአዩ በውስተ ምድርን ----- ይላል። ይኸ ሠለስት የተባለው ዘመን የሚደረስ በዋዜማ፤ በስብሐተ ነግሀ፤ በአርያም፤ በጾመ ድገው ውሎ፤ በአርያም፤ በሰንበት፤ በፍትሐት ጊዜ ነው።

የሠለስት ስምና ቊጥር የሚከተለው ነው።

የሰኞ፤

- ፩ኛ/ እስመ ተሐውር
- ፪ኛ/ ርእዩ በግዓ
- ፫ኛ/ ሠርዓ ሰንበተ
- ፬ኛ/ ሶበ ይትነሣእ
- ፭ኛ/ በመንፈስ የሐውር
- ፮ኛ/ በከመ ሥምረቱ
- ፯ኛ/ ነዖ ሀገር መድኅኒት
- ፰ኛ/ እስመ አልቦ ነገር
- ፱ኛ/ ባረከ እግዚአብሔር
- ፲ኛ/ ረከብናሃ በአመ ገዳም
- ፲፩ኛ/ ዝንቱ ወኣቱ የሐንስ
- ፲፪ኛ/ ለቅድስት ቤተ ክርስቲያን
- ፲፫ኛ/

የማክሰኞ፤

- ፩ኛ/ ማርያም ጽርሕ ንጽሕት
- ፪ኛ/ በጸሐመ
- ፫ኛ/ ጾመ ሙሴ ማ መዓልተ
- ፬ኛ/ ተወልዶ ኢየሱስ
- ፭ኛ/ ወአንተሰ ብእሴ እግዚአብሔር
- ፮ኛ/ ደምፀ እገሪሁ ለዝናም
- ፯ኛ/ ይገንዩ አሕዛብ ለስምክ እግዚአ
- ፰ኛ/ እደ ወአንስተ ወሕፃናተ
- ፱ኛ/ መርዓዊ በጽሑ ተቀበሉ

፲ኛ/ ጽጌ አስተርአዩ በውስተ ምድርን
 ፲፩ኛ/ ጽጌ አስተርአዩ
 ፲፪ኛ/ ጊዜ ገሚድ በጽሐ

የረቡዕ ፤

፩ኛ/ አብ መርሆሙ ወልድ መገቦሙ
 ፪ኛ/ ሰፍያ ንግሥት
 ፫ኛ/ ወገብረ ንጉሥ መድቅሐ
 ፬ኛ/ ቅንዋተ እንደዊሁ አርአዮሙ
 ፭ኛ/ ወሚካኤል አሐዱ እመላእክት
 ፮ኛ/ መዝራዕትየ ወኃይልየ
 ፯ኛ/ አጸውተ ሲኦል አድለው ሎቱ
 ፰ኛ/ ወበልዋ ለወለተ ጽዮን
 ፱ኛ/ ዝንቱስ ብእሲ መምህርን
 ፲ኛ/ በከመ ይቤ እግዚእን በወንጌል
 ፲፩ኛ/ ዮምስ ወለደት ቅድስት ድንግል
 ፲፪ኛ/ ወጸውአ ሊቀ ምርፋቅ

የሐሙስ ፤

፩ኛ/ ወመሀረ እስከ አመ ዓርገ
 ፪ኛ/ ወተቀበልዎ መላእክት
 ፫ኛ/ ሰብሐ ወዘምሩ
 ፬ኛ/ በከመ ይቤ ዕዝራ ነቢይ
 ፭ኛ/ ሰፍሐ እደዊሁ ቅዱሳተ
 ፮ኛ/ በመስቀሉ ወልድ ቤዘወን
 ፯ኛ/ ነገሩን በእንተ ወልድከ
 ፰ኛ/ ዕቀብዋ ለዛቲ ቃል
 ፱ኛ/ ኢትርጓቁ እምነገ
 ፲ኛ/ ይእዜኒ ንዜንወክሙ
 ፲፩ኛ/ ዛቲ ዕለት ዓባይ ፋሲካ
 ፲፪ኛ/ ኅበሩ ቃለ

የዓርብ ፤

፩ኛ/ ርግብየ ይቤላ
 ፪ኛ/ ማርያምስ እሙኒ
 ፫ኛ/ ነጽረን በአዕይንተ ምሕረትክ
 ፬ኛ/ ሐረ ኢየሱስ እምገሊላ
 ፭ኛ/ ዮሐንስ ስሙ ቅዱስ ውእቱ

- ፮ኛ/ ካህን ወነቢይ ድንግል ወሰማዕት
- ፯ኛ/ ካህን ወነቢይ ወሰማዕት
- ፰ኛ/ ሶፍያ ንግሥት
- ፱ኛ/ ነያ ደብተራ

የቅዳሜ ፤

- ፩ኛ/ ኃይል ክርስቶስ
- ፪ኛ/ በለስ ዘይቤ ቤተ እስራኤል
- ፫ኛ/ ገብርኤል መልአክ መጽአ
- ፬ኛ/ የፍ ፀዓዳ ትመስል
- ፭ኛ/ ወአመ ሰዱስ ነሥአመ
- ፮ኛ/ ወሪዶመ እምደብር
- ፯ኛ/ አዋልደ ንግሥት

የሠለስት ጠቅላላው ድምር ፶፯ ነው፤ ነገር ግን ስድስት ትርፍ ስላለ እርሱ ሲደመር ፳፫ ይሆናል።

የሠለስት ትርፍ የሚባሉትም የሚከተሉት ናቸው።

- ይትበደር ሰብእ
- ትግግኤሁ አግሀደ
- ዘምሩ
- በአይቱ እንከ ንረክብ
- ከርሠ ሰሌዳ ከመ ቀርነ ነጌ።
- ሮማይ ብእሲሁ

እነዚህ ፮ቱ ትርፍ ናቸው።

ትርፍ የተባሉት ሁሉ መቼ እንደ ገቡ ማን እንደደረሰቸው እይታወቅም።

፮ኛ ክሥተት

ክሥተት ማለት የቃሉ ትርጉምና የሥራው ዓይነት በትክክል ያልተያዘ ነው፤ ስለዚህም ቀጥተኛ ትርጉሙ እስካሁን አልታወቅም፤ ሆኖም ግን በሰዓታተ መዓልት እግር የገባ እንደሆነ ሊቃውንቱ ይናገራሉ። የኢትዮጵያ ሥርዓተ ቤተ ክርስቲያን እንደሚያመለክተው በጾምና በበዓላት ጊዜ የሚባል የመዓልት ሰዓታት አለ፤ ይሁን እንጂ ትልቅ በዓል ሁኖ በአርያም ቁመት ጊዜ ሰዓታቱን ማገፈቱ ስለአስቀረው ክሥተት በርሱ ፈንታ ገብቶ ይዘመራል፤ ይኸም ይታወቅ ዘንድ «በሌሊት አንሥኡ እደዊክሙ በቤተ መቅደስ፤ ወዘሕጎ ያነብብ መዓልተ ወሌሊተ፤ ሌሊተ ተዛዋእኩ ምስሊ ልብዩ ወአንቃሕክዋ ለነፍስዩ» ሲል ይገኛል።

የክሥተት ትምህርትም ሁል ጊዜ ፪ መዝሙር ብቻ ይዘምራል፤ ምሳሌውም ከላይ እንደተመለከተው ይሆናል። ክሥተት ብዙ ጊዜ የሚገባው ከዳዊት መዝሙር ነው፤ ነገር ግን በቀዳሚት ላይ የነበሩት መዝሙር ይገኝበታል፤ ለምሳሌ መኑ ይመስለክ እምነ አማልክት እግዚአብሔር፤ ወመኑ ከማከ ስቡሕ በውስተ ቅዱሳን፤ መገባሙ ወመርሆሙ ወወቀቦሙ ከሙ ብንተ ዓይን ----- ይላል።

እንዲሁም ከዳዊት መዝሙርም ከነበሩት ቃልም ያልሆነ ንጹሕ የቅዱስ ያሬድ ድርሰት እንደመርገፍ ሁኖ የገባ አለ፤ እርሱም « እስመ ኪያክ ይሴብሑ ሁሉ ኃይለ ሰማያት ወምድር » ብሎ መንግሥቱ እስከሚለው ድረስ የሚገኘው ነው። እርሱም ከምስጋና ቃልነቱ ጋር ዜማው ልብን የሚመስጥ ድርሰት ነው፤ ስለዚህ ህም ሁል ጊዜ በትልቅ ዓመት በዓል ሁሉ ይደርሳል።

የክሥተት ቀኖችና ቍጥር

<u>የሰኞ</u>	፸፪
<u>የማክሰኞ</u>	፲፮
<u>የረቡዕ</u>	፲፮
<u>የሐሙስ</u>	፲፮
<u>የዓርብ</u>	፲፮
<u>የቀዳሚት</u>	፴

የክሥተት ጠቅላላ ድምር ፩፻፷፪ ነው፤ ነገር ግን የጥምቀተ ባሕር ክሥተት ለብ ቻው ፶፪ የሚሆን ስላለ፤ ሁለቱም ዓይነት ሲደመር ፪፻፲፬ ይሆናል።

ምዕራፍ ፪ ።
 መወድስ ።

መወድስ ማለት ወደስ አመሰገን ካለው ከግዕዝ የወጣ ቃል ስለሆነ ምስ ጋና ወይም ማመስገኛ ማለት ነው፤ ይኸውም ከክሥተት ቀጥሎ የሚማሩት ራሱን የቻለ ትምህርት ነው።

እስከዚህ ያለው ትምህርት ሁሉ የቃል ትምህርት ይባላል፤ ከዚህ ጀምሮ እስከ ክሥተት ዓርፍም ያለው ግን መወድስ ይባላል። መወድስ የሚባለው ወይም የሚደረሰው በዕለተ ሰንበት ነው፤ ምክንያቱም መላእክት በዕለተ ሰንበት ሲፈጠሩ አንደበታቸው ከምስጋና ሳይለይ ቅዱስ፤ ቅዱስ፤ ቅዱስ እያሉ እያመሰገኑ ተገኝተዋልና የዚያ ምሳሌ ነው ይባላል። ቅዱስ ያሬድም ከመላእክት ምስጋና ሰምቶ ይኸን መወድስን የዕለተ ሰን በት ማመስገኛ አድርጎ ሠርቶታል። በዕለተ ሰንበት የሚደረሰው ጸሎት የሚያድረው

ማኅሌት ሁሉ በጠቅላላው መወደስ ይባላል፤ ምክንያቱም ዕለተ ሰንበት የምስጋና መጀመሪያ ናትና።

በዚህም በመወደስ ጊዜ ቅኔ በብዛት ይደርሳል፤ የዳዊትም መዝሙር በልዩ ልዩ ዜማ ይደረሳል። መወደስ በመባል በአንድ ዕለተ ሰንበት የሚደረሰው ምስጋና በጠቅላላው በአንድ ላይ ሲደመር ህጂ ይሆናል።

ይኸንንም የሚያረጋግጥ «ሃምሳ ወክልኤቱ ቅኔያቲሃ ለዕለተ ሰንበት» ሰ.ል ራሱ ምዕራፉ ይመሰክርልናል። መወደስ የተባለው ድርሰት ስምና ቊጥሩ እንደ ሚከተለው ነው።

- ፩ኛ/ ጸሎተ አኩቴት
- ፪ኛ/ ይእቲ ማርያም
- ፫ኛ/ እግዚአ ፀወነ ኮንክነ
- ፬ኛ/ እግዚአ ሱንኔክ
- ፭ኛ/ ግንዩ ብሎ ዛቲ ዕለት
- ፮ኛ/ መስተብቅዕ እስክ ወገኑ
- ፯ኛ/ ምስባኩ ንዑ ንትፈሣሕ
- ፰ኛ/ መዝሙር ተቀንዩ
- ፱ኛ/ ዘአምላኪዩ እስመ ከማሁ ይቤ
- ፲ኛ/ እግዚአ ሚበዝጉ
- ፲፩ኛ/ ቃልዩ አጽምእ አርባዕት
- ፲፪ኛ/ ጸኒሕ
- ፲፫ኛ/ ብፁዕ ዘይሌቡ
- ፲፬ኛ/ ከመ ያፈቅር
- ፲፭ኛ/ ፍታሕ ሊተ
- ፲፮ኛ/ እግዚአ ሰማዕነ
- ፲፯ኛ/ ጎሥዐ
- ፲፰ኛ/ አምላክነሰ
- ፲፱ኛ/ ሱልክ
- ፳ኛ/ ዓቢይ
- ፳፩ኛ/ ስምዑ ዘንተ
- ፳፪ኛ/ አምላክ አማልክት
- ፳፫ኛ/ ተሣሃለኒ
- ፳፬ኛ/ ግንዩ ዛቲ ዕለት
- ፳፭ኛ/ ይኄይስ
- ፳፮ኛ/ እግዚአብሔር ነግሠ

የሰንበት ስብሐተ ነግሀ ።

- ፳፯ኛ/ ዕዝል
- ፳፰ኛ/ ንሴብሐ
- ፳፱ኛ/ አጽምዕ ሰማይ
- ፴ኛ/ እስመ እሳት ትነድድ
- ፴፩ኛ/ ጸንዐ ልብዩ
- ፴፪ኛ/ አንሰ እቤ
- ፴፫ኛ/ እግዚአ አኃዜ ሰሎ
- ፴፬ኛ/ ጸራጎኩ ሰምንዳቤዩ
- ፴፭ኛ/ ይትባረክ ዘዳንኤል
- ፴፮ኛ/ ይትባረክ ዘሠለስቱ ደቂቅ
- ፴፯ኛ/ ይባርክዎ
- ፴፰ኛ/ እግዚአ ሰማዕኩ
- ፴፱ኛ/ በሌሊት ትገይሥ
- ፵ኛ/ ተዐብዮ ነፍሰዩ
- ፵፩ኛ/ ይትባረክ ዘዘካርያስ
- ፵፪ኛ/ ይእዜ ትሥእሮ
- ፵፫ኛ/ ስብሐዎ ለእግዚአብሔር እምሰማያት
- ፵፬ኛ/ ስብሐዎ ለእግዚአብሔር ስብሐተ ሐዲሰ
- ፵፭ኛ/ ስብሐዎ ለእግዚአብሔር በቅዱሳን
- ፵፮ኛ/ እስመ ለዓለም
- ፵፯ኛ/ አቡን
- ፵፰ኛ/ ሠለስት
- ፵፱ኛ/ ሰላም
- ፶ኛ/ ክብር ይእቲ
- ፶፩ኛ/ ዝማሬ
- ፶፪ኛ/ ዕጣነ ሞገር

የዚህም ሁሉ ጠቅላላ ድምር ፶፪ ነው ።

«፶ወ፪ ቅኔያቲሃ ለዕለተ ሰንበት» ያለው ስለዚህ ነው ። ይኸ ሁሉ በአንድ ዕለተ ሰንበት ይዘመራል ፤ ይጸለያል ። አንዳንድ ሊቃውንት እንደሚሉት ግን ፶ወ፪ ቅኔያቲሃ ያለው ፫፻፳፭ቱን ቀን ለ፯ ቀን ሲያድሉት ፶፪ ደርሷቸው አንድ ቀን ይተርፋል ፤ ይኸም ማለት የአንድ ዓመት መዝሙር በቁጥሩት ፶፪ ሁኖ ፩ ይተርፋል ፤ አንዱን የዘመን መለወጫ አድርጎ በ፶፪ እሑድ ውስጥ በየአንዳንዱ መዝሙር ፶፪ ሥርዓት ይደርሳልና ፶ወ፪ ቅኔያቲሃ አለ ይላሉ ።

፩ኛ ስብሐተ ነግሀ ።

ስብሐተ ነግሀ ማለት የነግሀ ምስጋና ማለት ነው ፤ ምክንያቱም ሁልጊዜ መዝሙሩ ምስጋናው በነግሀ የሚባል ስለሆነ ነው ። ስብሐተ ነግሀም በ፯ ዓይነት ይከፈላል ፤ ይኸውም ፤

ሀ/ የዘወትር ስብሐተ ነግሀ ነው ።

እርሱም የሚከተለው ነው ።

- ፩- ዕዝል ፤
- ፪- መስተብቅዕ እንዘ ነአሁቶ
- ፫- አምላኪየ አምላኪየ
- ፬- ይኄይስ
- ፭- ለከ ይደሉ
- ፮- የነርሱ ምቅናሎች ፲፩ ይባላሉ ።
- ፯- በእንተ ዱያን
- ፰- ተዐብዮ ነፍስዩ እንደ በዓሉ ይባላል ።
- ፱- በእንተ እለ ይነግዱ
- ፲- ይትባረክ እግዚአብሔር
- ፲፩- ይባርክዎ ለእግዚአብሔር
- ፲፪- ስብሐዎ ለእግዚአብሔር እምስማያት
- ፲፫- ስብሐዎ ለእግዚአብሔር ስብሐተ ሐዲስ
- ፲፬- ስብሐዎ ለእግዚአብሔር በቅዱሳኑ
- ፲፭- በእንተ ንጉሥ
- ፲፮- እስመ ለዓለም ሁለት
- ፲፯- አቡን አንድ
- ፲፰- ውዳሴ ማርያም
- ፲፱- ወንጌል
- ፳- ሠለስት
- ፳፩- ሰላም
- ፳፪- የስብሐተ ነግሀ መርገፍ ።
- ፳፫- ሰላምታ
- ፳፬- ስብሐት ለእግዚአብሔር ኪያነ ዘፈጠረ ከመ ናምልኮ ።

ለ/ የዕለተ ሰንበት ስብሐተ ነግሀ ።

እርሱ ደግሞ በገጽ ፳፱ እንደተመለከተው ነው ።

ሐ/ የዓበይት በዓላት ስብሐተ ነግሠ ።

የዓበይት በዓላት ስብሐተ ነግሠ እንደዘወትሩ ሁኖ ልዩነቱ በየዳዊቱ መጪ ረሻ ቅኔ ይገባበታል እርሱንም በገጽ ፩፻፲፱ ተመልከት ።

መ/ በዘመነ ጽጌ የሰሎሞን ስብሐተ ነግሠ ተብሎ የሚደርስ ነው ።

ሠ/ የተጽዕኖ ማግሥት የምህላ ሳኒታ የሚባለው ነው ።

ረ/ በሰሙን ሕማማት የሚደርሰው ፤

የግብረ ሕማሙ ሥራ እንደ ስብሐተ ነግሠ ይቆጠራልና ።

ሰ/ የቅዳሜ ሥዑር ስብሐተ ነግሠ ነው ።

ይኸውም የሚባለው በዘወትር በበዓላት በሰንበትም ቀን ነው ። ስብሐተ ነግሠም ሲጀመር አምላኪያ አምላኪያ ብሎ ነው ፤ ምክንያቱም የቅዱስ ዳዊት መጀመሪያው ድርሰት አምላኪያ ብሎ ነው እና የሚሉ አሉ ። መምህራን ለተማሪዎቻቸው ስብሐተ ነግሠ ሁል ጊዜ በወት እንዲያደርሱ ይመክሯቸው ነበር ፤ እነርሱንም እንዲህ ይሏቸው ነበር ፤ የክርስቶስን የሕይወት ታሪክ ሳትሰሙ ፤ በማየዮናዳዳስ ሳትጠመቁ ፤ የአበውን ሞት ሳትረዱ አትዋሉ ። የምሳሌው ትርጉም ዮናዳዳስ የተባለ ማየ ገቦ ነው ፤ የአበው ሞት የተባለ በሰንክሳር ውስጥ የአሉቱ የቅዱሳን ዜና ነው ፤ ኢየሩሳሌም የተባለች ቤተ ክርስቲያን ናት በቤተ ክርስቲያን ተገኝታችሁ ስብሐተ ነግሠ አድርሱ ስንከሣር አንብቡ ማለት ነው ።

ምዕራፍ ፫ ።
ምዕራፍ ።

ምዕራፍ ማለት ማረፊያ ማለት ነው ፤ ይኸ ስም በሌላ ቦታ ሲውል የመጸሐፍት ክፍል የኃይለ ቃል መለያ ሆኖ አዲስ መሥመር በሚጀመርበት ጊዜ አዲስ ምዕራፍ ይከፈላል ፤ ይኸም ምዕራፍ ይባላል ። በዜማ ቤት የሆነ እንደ ሆነ ግን ምዕራፍ ማለት በመላ ሰላም ለኪ ብሎ ጀምሮ የጾም ምዕራፍ እስኪፈጸም ድረስ ያለው ትምህርት ሁሉ ምዕራፍ ይባላል ። ራሱንም የቻለ ምዕራፍ የተባለ መጽሐፍ አለ ፤ እርሱም በቃል ትምህርት ጊዜ የተለየ ተራ ሲኖረው በመጽሐፉ አቀማመጥ ደግሞ የተለያየ ተራ ያለው ሁኖ ይገኛል ። የሆነው ሆኖ ምዕራፍ ሲል ልዩ ልዩ ክፍል ያለው የታወቀው የዘወትር ምዕራፍ የጾም ምዕራፍ በመባል አንድ ላይ ሆኖ ነው ።

ምዕራፍ በመባል በ፩ ስም የታወቀው ትምህርት በክፍል ግን የተለየ ስም አለው ፤ ይኸውም ሰላም ለኪ ብሎ እስከ ክሥተት ድረስ ያለው የቃል ትምህርት ይባላል ፤ እርሱም ከገጽ ፶፯—፸፫ ያለው መሆኑ ነው ።

ከመድሰ ጀምሮ ምቅናዩን ጨምሮ እስከ እምሥራቀ ፀሐይ ድረስ ያለው ትምህርት ሁሉ ዳግም መድሰ ይባላል ፤ እርሱንም በገጽ ፳፯—፳፱ ተመልከት። ከርሱ ቀጥሎ ያለው ትምህርት ደግሞ ከሥተት ዓርያም ይባላል ፤ እርሱም ፣ ተሳሃላኒ ብሎ ይጀምርና በእግዚአብሔር ነግሠ ይፈጸማል ፤ እርሱንም በገጽ ፻፲፱—፻፳፫ ተመልከት። እንዲሁም ቀጥሎ ያለው ዋዜማ ይባላል ፤ እርሱም ሲጀመር ቅዱስ ብሎ በኪዳን ይጀምራል ፤ ዋዜማ የተባለው ትምህርት ደግሞ ፳፪ አርእስት አሉት ፤ እነሱም የሚከተሉት ናቸው ።

- ፩- ዋዜማ
- ፪- በአምስት
- ፫- እግዚአብሔር ነግሠ
- ፬- ይትባረክ
- ፭- ሠለስት
- ፮- ሰላም
- ፯- ሙዝሙር
- ፰- ዘአምላኪያ
- ፱- አርባዕት
- ፲- ሚባዝት
- ፲፩- ብፁዕ ዘይሌቡ
- ፲፪- መድሰ
- ፲፫- ከልክሙ
- ፲፬- ዕዝል
- ፲፭- ማኅሌት
- ፲፮- ዘይእዜ
- ፲፯- ስብሐተ ነግሠ
- ፲፰- እስመ ለዓለም
- ፲፱- አቡን
- ፳- ክብር ይእቲ
- ፳፩- ዝማሬ
- ፳፪- ዕጣነ ሞገር

ድምር ፳፪ ያልነው ይኸ ነው ። የዜማም ሁሉ አርእስት ይኸ ነው ፤ ይህ ምስት የሚለው ትርጓሜ በዳዊት ሙዝሙር በ፩ኛው መሥመር የሚባል ስለሆነ ብቻ ነው ፤ ይኸውም ፤

- ፩- ለእግዚአብሔር ምድር በምልዓ
- ፪- ዓለምኒ ወከሎሙ እለ ይነብሩ ውስጥታ

- ፫- ወውእቱ በባሕር ማረራ
- ፬- ወበአፍላግኒ ወእቱ አጽንዓ
- ፭- መኑ የዓርግ ውስተ ደብረ እግዚአብሔር

የሚለውና ይኸንም የመሰለ ነው፡፡ ከዚህ ላይ ግን ምዕራፍ ይገባል፡ ይኸ ውም በአምስቱ አዕማደ ምሥጢር ይመሰላል። በጠቅላላው እስከአሁን የዘረዘር ነው የዜማ ትምህርት ሁሉ በስም ምዕራፍ ይባላል፤ እርሱም የዘወትርና የጾም ምዕራፍ በማለት ይከፈላል።

ጥንታዊ የኢትዮጵያ ሥርዓት ትምህርት ።
ከሊቀ ሥልጣናት ሀብተ ማርያም ወርቅነህ ።